

ВІДГУК

офіційного опонента,
доктора економічних наук, професора
Ліщинського Ігоря Орестовича на дисертацію
Карпенко Олександра Івановича на тему:
«Забезпечення економічної безпеки національних економік
в умовах глобальної регіоналізації»,
поданої до захисту в спеціалізовану вчену раду ДФ 12.093.006
Маріупольського державного університету
на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 292 «Міжнародні економічні відносини»

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Під впливом процесів глобалізації та регіоналізації розвиток світової економіки стає більш динамічним, але одночасно суперечливим, відповідно, у світі формуються нові виклики, загрози та ризики як для окремих країн, так і цілих регіонів. Це загострює актуальність формування гнучких систем безпекової взаємодії та пошуку шляхів вирішення проблем національної, регіональної та глобальної безпеки.

Кризові явища в економічній площині починають супроводжуватись мілітаристськими конфліктами та появою нових фронтів геополітичних протистоянь, розмивання державного суверенітету на фоні зростання ролі інтеграційних союзів, посилення економічного й технологічного потенціалу транснаціональних мереж при одночасному неефективному контрольному механізмі за їх діяльністю, посилення сепаратистських тенденцій в низці країн та регіональних міжнародних організацій, актуалізують наукові дискурси, присвячених регіональній безпеці у фрагментованому світі. Що свідчить про актуальність дисертаційної роботи Карпенко О. І.

Дослідження виконано відповідно до напрямів науково-дослідної роботи кафедри економіки та міжнародних економічних відносин Маріупольського державного університету Міністерства освіти і науки України: науково-дослідних тем «Теоретико-методологічне забезпечення та розробка інструментарію модернізаційної моделі регіонального розвитку в нових територіально-просторових умовах» (номер державної реєстрації №0118U000551), відповідно до якої здобувачем обґрунтовано ієрархію

рівнів та структурні компоненти економічної безпеки в сучасних умовах просторової структури світового господарства, визначено вплив зовнішньоторговельної складової на формування національної економічної безпеки; «Формування економічної безпеки країн Центральної та Східної Європи в міжнародному безпековому середовищі» (номер державної реєстрації №0121U110940), у рамках якої розроблено та запропоновано науково-практичні підходи щодо формування конфігурації національної системи економічної безпеки під впливом глобальних трансформацій.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність. Аналіз дисертаційної роботи дозволяє зазначити, що теоретико-методологічні положення, висновки, науково-практичні рекомендації характеризуються науковою новизною і відображають науковий внесок здобувача у сучасні дослідження економічної безпеки національних економік. Робота має логічний і послідовний характер, отримані наукові результати характеризуються достатнім рівнем аргументованості.

В основу дослідження покладено наукові праці з проблем безпекового розвитку національних економік, розвитку регіональних безпекових комплексів. У процесі дослідження відповідно до мети та розв'язання поставлених завдань було використано комплекс методів, а саме: метод діалектичного пізнання, застосований для пізнання сутності безпекової компоненти економічного розвитку на різних ієрархічних рівнях сучасного просторової структури світового господарства (п. 1.1.), узагальнення – для систематизації теорій та концепцій систем регіональної безпеки (п. 1.2.), визначення протиріччя сучасного ландшафту глобальної економічної безпеки (п. 3.1.); історичний метод – для визначення особливостей розвитку процесів глобальної трансформації (п. 2.1.), методи аналізу та синтезу – для компаративного аналізу регіональних комплексів безпеки, визначення інституційного забезпечення регіональних систем економічної безпеки (п. 2.2.), порівняння – для визначення напрямів стратегічного партнерства в рамках європейського безпекового комплексу (п. 3.2.), статистичного аналізу, зокрема оцінки інтенсивності динаміки, варіації та диференціації, нерівномірності та структури розподілу, компаративного аналізу – для аналізу динамічних змін сучасних глобальних трансформацій, багатокритеріальної оцінки позицій країн ЄС та України в глобальному економічному середовищі, компаративного аналізу регіональних комплексів безпеки (п. 2.1, п. 2.3, п. 3.2), опитування з використанням анкетування, метод експертних оцінок – для оцінки глобальних загроз економічній безпеці України (п. 1.3, п. 3.2), багатовимірного аналізу та побудови інтегральних показників – для розрахунку інтегральних індексів лідерських позицій країн в глобальному середовищі, оцінки зовнішньоторговельної складової в системі економічної безпеки (п. 1.3, п. 2.3, п.3.2, 3.3).

Інформаційну базу дослідження становили офіційні матеріали, аналітичні матеріали, статистичні бази даних Світового банку, ЮНКТАД, Міжнародного валютного фонду, Всесвітнього економічного форуму, Міжнародного енергетичного агентства, ЄС, НАТО, Організації економічного співробітництва та розвитку, регіональних банків розвитку, інтеграційних об'єднань, міжнародні рейтинги країн світу, нормативно-правові акти з питань безпекового розвитку України, офіційні матеріали дослідницьких центрів, університетів тощо.

Наукова новизна положень і результатів, одержаних особисто здобувачем та поданих на захист. Наукова новизна одержаних результатів полягає у поглибленні теоретико-методологічних основ дослідження проблематики забезпечення економічної безпеки та розробці науково-практичних рекомендацій щодо укріплення безпекових позицій національної економіки в умовах глобальної регіоналізації. Серед основних наукових результатів, що характеризують наукову новизну дослідження, слід зазначити наступні:

удосконалено:

науково-методичний підхід до оцінки економічної безпеки, який включає запропонований інтегральний показник лідерських позицій країн в глобальному середовищі (с.65-66), що враховує оцінку позицій країни та їх змін у ключових міжнародних рейтингах, поєднує різні фокуси оцінки елементів системи економічної безпеки на глобальному, регіональному та національному рівнях, застосування якого дозволяє визначати та обґрунтовувати передумови покращення стійкості розвитку та укріплення безпекових позицій країни;

науково-теоретичні підходи щодо дослідження економічної безпеки в умовах глобальної регіоналізації шляхом уточнення її сучасної архітектури, запропоновано типологізацію міждержавних установ, які формують архітектуру регіональних безпекових комплексів, що стало основою обґрунтування побудови матриці відповідного інституційного забезпечення регіональних систем економічної безпеки (с.112-113);

методологічні засади дослідження глобальної регіоналізації шляхом виділення нового формату міжрегіональних зв'язків, уточнення ієрархії рівнів економічної безпеки, її відповідних структурних компонентів, що відповідає сучасній просторовій структурі світового господарства(с.47-49);

концептуальні підходи до дослідження систем регіональної безпеки через систематизацію теорій та концепцій за логіко-послідовною еволюцією, що дозволило виділити моделі регіональної співпраці у сфері безпеки (с.52-53), що визначає подальші наукові розвідки безпекових студій;

отримали подальшого розвитку:

концептуальні засади визначення напрямів глобальних трансформацій із урахуванням критичного впливу російсько-української війни на формування глобальної безпеки за сферами та напрямами впливу на безпековий розвиток національних економік (с.96-97);

методичний інструментарій оцінювання зовнішньоторговельної складової економічної безпеки, а саме, запропонований інтегральний індекс зовнішньоторговельної складової економічної безпеки, застосування якого дозволяє ідентифікувати ризики в системі забезпечення зовнішньоторговельної безпеки (с.67-68).

Значимість результатів дослідження для науки і практики, рекомендації щодо їх використання. Висновки та рекомендації, сформульовані за результатами дослідження, впроваджено в практичну діяльність: на національному рівні: Бюро економічної безпеки України (акт від 27.07.2023р.) при оцінюванні ризиків і загроз економічній безпеці держави, напрацювання способів їх мінімізації та усунення; на регіональному рівні: Чернівецької обласної державної адміністрації (акт від 30.08.2023р. № 01.60/54 – 1983) при розробці програмних документів регіонального розвитку; Чернівецької торгово-промислової палати (довідка №130 від 29.08.2023р.) при визначенні напрямків розвитку міжнародної діяльності українських компаній; на місцевому рівні: Чернівецької міської ради (довідка від 29.08.2023р. № 01/02-05/2052) в системі стратегічного планування і управління, а також при підготовки програм соціально-економічного розвитку міста, при визначенні напрямків міжнародного співробітництва; на рівні підприємств: ТОВ «УПГ-ІНВЕСТ» (довідка №339/2 від 30.08.2023р.) при розробці напрямків розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємства, для моніторингу зовнішніх ринків тощо.

Матеріали дисертаційної роботи також впроваджено у навчальний процес Маріупольського державного університету при розробці навчально-методичного забезпечення з дисциплін «Міжнародна економічна безпека», «Глобалізація і регіональний економічний розвиток» (довідка №01-32/391 від 26.07.2023р.).

Особистий внесок здобувача. Наукові ідеї, положення та результати, що виносяться на захист, конкретизовано у списку публікацій. За результатами перевірки «Unichек» порушень академічної доброчесності не виявлено. Основні положення й результати дослідження доповідалися, обговорювалися та отримали схвалення під час 14 науково-практичних конференцій. Результати дослідження опубліковано в 23 наукових працях загальним обсягом 9,8 друк. арк. (особисто автора – 7,31 друк. арк.), серед яких 1 колективна монографія (у співавторстві), 1 стаття у зарубіжних наукових виданнях, які мають цитування у наукометричних базах Scopus та Web of Science, 6 статей у вітчизняних наукових фахових виданнях тощо.

Оцінка ідентичності анотації та основних положень дисертації. Аналіз змісту анотації та основних положень дисертаційної роботи дозволяє дійти висновку: зміст анотації відображає основні положення дисертації.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Карпенко О. І., звертаємо увагу на окремі положення, які є дискусійними, недостатньо повно розкритими, потребують пояснень у процесі дискусії при захисті дисертації.

1. Економічні та політичні події останнього десятиліття ознаменували певний реванш дезінтеграційних процесів в глобальному суспільстві. Події в Україні після 2013 р. яскраво продемонстрували, що система регіональної безпеки в Європі (як і глобальна безпека) є ненадійною та неефективною. Загострення економічних конфліктів, міжцивілізаційні мілітаристські протистояння потребують інтенсифікації зусиль світової та регіональних спільнот в сфері глобального та регіонального врядування. Однак автор зосереджує увагу лише на вимірах світового/регіонального економічного порядку (с. 31-34).

2. Визначаючи консолідуючі засади формування регіону в сучасному глобальному просторі, здобувач виокремлює (с. 48) єдність цінностей, ідеології, детермінанти інтеграційного зближення, не деталізуючи які саме детермінанти маються на увазі.

3. У роботі здобувачем запропоновано (с. 62-67) інтегральний показник лідерських позицій країн в глобальному середовищі, що враховує оцінку позицій країни та їх змін у ключових міжнародних рейтингах, які систематизовані здобувачем за категоріями ризиків безпеки. Незважаючи на значний обсяг опрацьованих міжнародних рейтингів країн світу, незрозуміло, чому поза увагою залишились індекси, що дозволяють виміряти рівень цифровізації (ICT Development Index, Digital Economy and Society Index, World Digital Competiveness Index тощо).

4. Серед ризиків, пов'язаних із сучасним характером глобальних трансформацій, які визначено у стратегічних безпекових документах країн, зокрема ЄС, окремо визначено ризики використання економічної залежності чи економічного примусу як зброї. На це також звертає увагу здобувач (с. 155), однак як саме мінімізувати зазначені ризики для забезпечення безпекового розвитку України, у роботі не зазначено.

5. Європейський регіон традиційно вважається флагманом як економічної, так і політичної інтеграції, разом із тим інтеграція далеко не завжди передбачає наявність солідарності між учасниками альянсу, що породжує низку ендогенних проблем безпеки регіону. З огляду на це, критичного аналізу потребують запропоновані здобувачем регіональні формати та ініціативи, до яких залучається Україна (с.202).

Висловлені зауваження носять дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Карпенко О. І. на тему «Забезпечення економічної безпеки національних економік в умовах глобальної регіоналізації» є завершеною кваліфікаційною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, повною

мірою відповідає встановленим вимогам, містить наукову новизну, важливі теоретичні та практичні висновки.

Дисертаційна робота відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №44 від 12 січня 2022р., а її автор Карпенко Олександр Іванович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 292 «Міжнародні економічні відносини».

Офіційний опонент,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри міжнародної економіки
Навчально-наукового інституту
міжнародних відносин ім. Б.Д. Гаврилишина

І.О. Ліщинський

«10» листопада 2023 р.

